

Research Paper

Settlement Pattern of Immigrant Population with Social Ecology Approach in Rasht City Nasrollah Malaei Hashjin¹, Rama Qalambar Dezfuli^{2*}

1. M.Sc of Urban Planning, Electronic Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran and Geography Professor, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

2. Assistant Professor, Department of Urban Planning, Pardis Branch, Islamic Azad University, Pardis, Iran

Received: 2020/01/31

Accepted: 2020/08/31

PP: 117-136

Use your device to scan and read the article online

Keywords:

Pattern, Immigrant Population, Settlement, Social Ecology, Rasht City, Iran

Abstract

The social ecology of the city portrays the social and economic practices of the city and emphasizes the identity of the social environment of the city and seeks so that all citizens can achieve a proper life. Socio-spatial segregation is one of the most important current issues in cities and one of the causes for this phenomenon is the presence of immigrants in cities who choose certain places in the city for their residence according to their circumstances. Separation of the migrant population in the form of spatial, spotty and point patterns in certain parts of the city and especially informal settlements has been formed and spread. Rasht city is the largest and most important city in the northern region of Iran, and is an immigrant city that its population has increased 6.2 times during the years 1956 to 2016 from 109491 to 679995 people, under the influence of intra-provincial and extra-provincial migrations. The purpose of this study was to analyze the settlement pattern of the immigrant population with a social ecology approach in Rasht, which was applied and descriptive-analytical study in terms of purpose and also methodology and nature, respectively. The population of the study was the technical experts of the municipalities of the five districts of Rasht city, which the required data and information have been collected along with documentary studies using the design and completion of 38 questionnaires by Delphi method. Findings and results showed that the settlement pattern of the immigrant population has been spatial, spotty and point which this pattern was reversed in neighborhoods with a high proportion of immigrant populations, such as some neighborhoods in districts four and five. Planning through the preparation of immediate lands of Rasht city in accordance with comprehensive and detailed plans as well as structural-strategic plans will help the physical-spatial development and especially socio-cultural development of the pattern of spatial, spotty and point settlement of immigrants.

Citation: Nasrollah Malaei Hashjin, Rama Qalambar Dezfuli . (2021): Settlement Pattern of Immigrant Population with Social Ecology Approach in Rasht City. Journal Research and Urban Planning, Vol 12, No 45, PP 117-136

DOI: 10.30495/JUPM.2021.24039.3423

Corresponding author: Rama Qalambar Dezfuli

Address: Assistant Professor, Department of Urban Planning, Pardis Branch, Islamic Azad University, Pardis, Iran

Tell: 912-150-4585

Email: ramaghalambor@gmail.com

Extended Abstract

Introduction

The social ecology of cities thinks of the balance between the physical structure and the urban social construction. Urban social ecology seeks to enable all citizens throughout the city to achieve a proper life in the context of urban society. The present study has been compiled in line with the answer to the main question, what are the patterns of settlement of the immigrant population in the city of Rasht and what pattern confronts the immigrant population and the citizens of Rasht with the least or no housing problems? Rasht city, like other centers of the country's provinces, is an immigrant-friendly city. Most of the immigrants to this city were from the surrounding villages, neighboring counties of the provincial capital, other cities of Guilan province, as well as neighboring provinces and other provinces of the country.

Methodology:

The research method was applied and descriptive-analytical study and correlation in terms of purpose and also methodology and nature, respectively. The data of this study have been collected from both documentary and field study methods. After collecting the data and information required for the study, such as documentary and field study based on research questions and hypotheses, the data were extracted and documented from documentary studies in the form of written materials and especially statistical data in the form of tables and questionnaires were completed. It has been extracted and organized in all areas of Rasht city using SPSS and EXCEL statistical software. 10.3 Arc GIS software was also used to display illustrated data and draw maps. Finally, after analyzing the information, while summarizing the content and discussing why and how the immigrant population settled in Rasht city and presenting descriptive and analytical-inferential findings, the present study was concluded. Rasht city is the capital of Guilan province, which is the largest and most populous city in northern Iran among the three provinces on the Caspian Sea. Rasht city has been located approximately in the center of the Guilan plain and also located at longitude 49 degrees and

35 minutes and latitude 37 degrees and 16 minutes. Its average height above sea level is 8 meters.

Results and Discussion:

During the years 1996 to 2016, District four of Rasht Municipality has the highest number and percentage of population due to its immigration, especially after the victory of the Islamic Revolution from inside and outside Guilan province, and district five, despite allocating the largest area, includes the lowest number and percentage of the population of Rasht. The spatial pattern of population density and distribution has been districts two, four, three, one, and five, respectively. Population in the form of migration in districts three and four and the small area and compactness of the residential sector in district two and the empty spaces and low density of residential units in district five were the reasons for the dominance of the population pattern and its density in Rasht city.

The living pattern in different areas and neighborhoods of the city has been different based on the results of the Population and Housing Census from 1996 to 2016. In 2006, the highest and lowest migration rates were related to districts four and five, correspondingly. In 2016, the pattern of migration in the city and in terms of district has changed compared to 2006 and 2011, so that, this pattern belonged to districts four, one, five, three and two, respectively from the highest rate.

Based on the results of the field studies, while familiarizing experts with moderate to high level with the settlement patterns of immigrants and also with their areas and neighborhoods, the settlement pattern of the immigrant population in Rasht city was point, spotty, and spatial with 42.5, 35.8 and 21.7%, separately. Among these, the highest and the lowest point patterns were in districts one and three of Rasht city, correspondingly. The spotty patterns had the highest and the lowest rates in districts five and one and also, the spatial pattern had the highest and the lowest rates in three and four and also five districts, respectively.

Conclusion:

Districts four, three, one and five have had the most spatial and spotty patterns, respectively. Most of the issues and problems of urbanization and urbanism were related to spatial and spotty patterns,

respectively, and the least to the point pattern, which requires the attention and emphasis of Rasht city management and also in preparing comprehensive and detailed plans as well as structural-strategic plans and finally, the preparation, approval and implementation of thematic and local plans and projects in less developed areas and neighborhoods were felt more and more which often correspond to the settlement of the immigrant population in the

city. Preventing the formation of new spatial and spotty patterns in Rasht city by preparing long-term plans with executive guarantees and preventing the development of growth on the horizontal surface of Rasht, along with improving and enhancing the livability of areas and neighborhoods of this city with priority Informal and settlements of immigrant population were among the research and practical suggestions of the present study.

الگوی سکونت‌گزینی جمعیت مهاجر با رویکرد اکولوژی اجتماعی در شهر رشت^۱نصراله مولائی هاشجین^۱، رامنا قلمبر دزفولی^{۲*}

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، واحد الکترونیکی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران و استاد گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

۲. استادیار گروه شهرسازی، واحد پردیس، دانشگاه آزاد اسلامی، پردیس، ایران

چکیده

اکولوژی اجتماعی شهر، شیوه‌های اجتماعی و اقتصادی شهر را به تصویر می‌کشد و بر هویت محیط اجتماعی شهر تأکید دارد و در پی آن است تا همه شهروندان بتوانند به زندگی شایسته‌ای دست یابند. جدایی‌گزینی‌های اجتماعی-فضایی یکی از مسایل مهم کنونی شهرها به شمار می‌رود و از زمینه‌های بروز این پدیده، حضور مهاجرین در شهرها است که با توجه به شرایط شان مکان‌های خاصی از شهر را برای سکونت خود انتخاب می‌کنند. جدایی‌گزینی جمعیت مهاجر در قالب نقطه‌ای، لکه‌ای و پهنه‌ای در بخش‌های خاصی از شهر و بویژه سکونتگاه‌های غیررسمی شکل گرفته و گسترش پیدا می‌کند. شهر رشت بزرگترین و مهمترین شهر منطقه شمال ایران، شهری مهاجرپذیر است که جمعیت آن طی سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۵ از تعداد ۱۰۹۴۹۱ نفر به ۶۷۹۹۹۵ نفر، تحت تأثیر مهاجرت‌های درون استانی و برون استانی ۶/۲ برابر افزایش یافته است. هدف تحقیق حاضر تحلیل الگوی سکونت‌گزینی جمعیت مهاجر با رویکرد اکولوژی اجتماعی در شهر رشت است که از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش‌شناسی، توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری تحقیق، کارشناسان فنی شهرداری‌های مناطق پنجگانه شهر رشت است که با بهره‌گیری از طراحی و تکمیل تعداد ۳۸ پرسشنامه به روش دلفی، داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز در کنار مطالعات اسنادی جمع‌آوری شده است. یافته‌ها و نتایج تحقیق نشان می‌دهد الگوی سکونت جمعیت مهاجران به صورت نقطه‌ای، لکه‌ای و پهنه‌ای بوده که این الگو در محلات با نسبت بالای جمعیت مهاجر مانند برخی محلات چهار و پنج برعکس می‌باشند. برنامه‌ریزی از طریق آماده‌سازی زمین‌های بلافصل شهر رشت مطابق با طرح‌های جامع و تفصیلی و نیز ساختاری-راهبردی به توسعه کالبدی-فضایی و بویژه توسعه اجتماعی-فرهنگی الگوی سکونت پهنه‌ای، لکه‌ای و نقطه‌ای مهاجرین کمک خواهد نمود.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۱/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۶/۱۰

شماره صفحات: ۱۳۶-۱۱۷

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید.

واژه‌های کلیدی:

الگو، جمعیت مهاجر، سکونت‌گزینی، اکولوژی اجتماعی، شهر رشت، ایران

استناد: نصراله مولائی هاشجین، رامنا قلمبر دزفولی (۱۴۰۰): الگوی سکونت‌گزینی جمعیت مهاجر با رویکرد اکولوژی اجتماعی در شهر رشت، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال، ۱۲، شماره ۴۵، صص ۱۳۶-۱۱۷

DOI: 10.30495/JUPM.2021.24039.3423

* نویسنده مسئول: رامنا قلمبر دزفولی

نشانی: استادیار گروه شهرسازی، واحد پردیس، دانشگاه آزاد اسلامی، پردیس، ایران

تلفن: ۰۹۱۲۱۵۰۴۵۸۵

پست الکترونیکی: ramaghalambor@gmail.com

^۱ مقاله حاضر مستخرج از پایان نامه کارشناسی ارشد مهندسی شهرسازی، گرایش برنامه ریزی شهری با عنوان "تعیین و تحلیل الگوهای سکونت‌گزینی جمعیت مهاجر و ارائه الگوی بهینه با رویکرد اکولوژی اجتماعی در شهر رشت" به راهنمایی جناب آقای دکتر رامنا قلمبر دزفولی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد الکترونیکی می باشد.

استان گیلان و نیز استانهای همجوار و سایر استان های کشور هستند.

پیشینه و مبانی نظری تحقیق:

جیمز و همکاران (James, et al, 1998) در مقاله خود با عنوان «تأثیر مهاجرت به جوامع شهری» تاثیر مهاجران را در شهرهای بزرگ ایالات متحده براساس بررسی تحقیقات موجود، بررسی نمودند. این تحقیق نشان می دهد که مهاجران از سال ۱۹۷۰ تاکنون جمعیت برخی از شهرهای مرکزی را تشکیل داده اند و در بعضی موارد رشد جمعیت در شهرهایی که بارها و بارها از آن رنج می‌برند، را سبب شده‌اند. زاودنی (Zavadny, 1999) در مطالعه خود با عنوان «عوامل تعیین‌کننده در انتخاب محل سکونت از سوی مهاجران» ضمن اشاره به افزایش جمعیت مهاجر در دهه‌های اخیر در ایالت متحده، بیان کرده است که ابتدایی‌ترین عامل در انتخاب محل سکونت از سوی مهاجران، محل اقامت مهاجرانی است که از نظر ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی با آن‌ها مشترک هستند. صرافی (Sarrafy, 2000) در مقاله ای با عنوان "بخش ویژه پایداری شهری: شهر پایدار چیست؟" به بررسی مفهوم شهر پایدار پرداخته است. وی با اشاره به ریشه‌های نگرش "توسعه پایدار" به نارضایتی از نتایج توسعه و رشد اجتماعی-اقتصادی در شهرها از منظر بوم شناسی (اکولوژی) پرداخته و سپس با نگرش بوم شناسانه به پایداری شهری، شهر را پدیده‌ای بوم شناختی معرفی می‌کند، مهین و همکاران (Mahin, et al 2007)، در مقاله ای با عنوان "توسعه پایدار شهر پایدار" به بررسی اساس و مفهوم توسعه پایدار پرداخته‌اند. در این مقاله اهداف توسعه پایدار در سه رکن، اصلاح و بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در جهت برقراری عدالت اجتماعی ۲- افزایش منابع انسانی و توانمندسازی جوامع در ارتقاء سطح زندگی انسانها ۳- تمهیدات زیست محیطی در جهت احیا و توسعه سامانه های فکری سکونتگاهی پایدار مطرح می‌شود، بابائی و همکاران (Babaei, et al, 2007)، نیز در مقاله ای با عنوان «اکولوژی ازدحام شهری در حواشی شهر تبریز» با اشاره به اینکه تمرکز و رشد جمعیت در مناطق شهری منجر به ارائه وضعیت نامطلوب شرایط اکولوژیک و زیستی در شهرهای بزرگ می شود، شکل گیری ازدحام اکولوژیک در حواشی شهری تبریز را در وهله اول، متأثر از رشد جمعیت می‌داند و پیشنهاد خود را در مورد حل مشکلات تنها و تنها اتخاذ رویکرد انسانگرا در برنامه ریزی با محوریت انسان و نیازهای مختلف بیان می‌کند. سجادی و احمدی (Sajjadi & Ahmadi, 2008) در مقاله «بررسی علل و پیامدهای اجتماعی- فضایی مهاجرت‌های درون شهری مطالعه موردی:

اکولوژی اجتماعی شهر شیوه های اجتماعی و اقتصادی شهر را به تصویر می کشد و به ترتیب بر هویت محیط طبیعی و محیط اجتماعی شهرها تاکید دارد. اکولوژی اجتماعی شهرها به تعادل بخش میانی ساخت فیزیکی و کالبدی و ساخت اجتماعی شهری می اندیشد. در یک جمله اکولوژی اجتماعی شهری به دنبال آن است تا همه شهروندان بتوانند در سراسر شهر زندگی شایسته ای در بستر اجتماع شهری دست یابند (Shokouei, 2010). طی جنگ جهانی اول، جامعه شناسی شهری در امریکا شکل گرفت بر خلاف اروپایی ها، محققان امریکایی علاقه زیادی به تحقیقات تجربی و میدانی شهر داشتند اوایل قرن بیستم در امریکای شمالی مصادف با دوره صنعتی شدن و رشد سریع شهرها، گروه عظیمی از مهاجرت ها صورت می گرفت که اغلب در شهرها مستقر می شدند. بهترین نمونه شهر شیکاگو بود که در اوایل قرن بیستم تا حدود دو میلیون نفر جمعیت در حال رشد افقی و عمودی بود با توجه به مشکلات عدیده شهر با حدود سه میلیون نفر در پایان جنگ جهانی اول، جامعه شناسی شهری امریکا شکل گرفت (Macionis and parrillo, 2001). بنا بر پیش بینی مرکز اسکان بشر سازمان ملل متحد تا سال ۲۰۳۰ میلادی، بیش از ۶۰ درصد جمعیت جهان در شهرها زندگی خواهند کرد (United Nations Center for Human Settlements 2001). بیانگر رشد روزافزون شهرنشینی در سراسر جهان می باشد. این امر در کشورهای در حال توسعه، روند سریعتری دارد. به همین جهت توجه بیشتری به شرایط زیستی شهرها در این کشورها لازم می باشد. در روند برنامه ریزی و طراحی محیط های شهری، جهت گیری به سوی پایداری شهری، افزایش کیفیت زندگی شهری و زیست پذیری شهرها، بیش از پیش مورد توجه کارشناسان قرار گرفته است.

تحقیق حاضر در راستای پاسخ به پرسش اصلی الگوهای سکونت‌گزینی جمعیت مهاجر در سطح شهر رشت کدامند و چه الگویی جمعیت مهاجر و شهروندان رشت را با کمترین و یا بدون مسائل و مشکلات سکونت‌گزینی مواجه می‌سازد؟ تدوین گردیده است. جدایی‌گزینی جمعیت مهاجر و الگوهای سکونت‌گزینی در قالب؛ پهنه ای، لکه ای و نقطه ای در سطح درون بافت و یا حاشیه و بویژه بخش سکونتگاه‌های غیر رسمی شکل گرفته و گسترش پیدا می‌کند.

شهر رشت همانند سایر مراکز استان های کشور، شهری مهاجرپذیر است. اکثر مهاجرین به این شهر، از روستا های پیرامون، شهرستان های همجوار مرکز استان، سایر شهرستان های

بوده است. بستان (۲۰۱۳، *Boustan*) در مطالعه خود با عنوان «جدایی‌گزینی مسکونی نژادی در شهرهای آمریکایی» نشان می‌دهد که مهاجران سیاه پوست ترجیح می‌دهند محل زندگی سایر سیاه پوستان را به عنوان محل زندگی خود انتخاب کنند. رفیعیان و همکاران (*Rafieian, et al, 2018*) در مقاله خود با عنوان «بررسی جدایی‌گزینی‌های اجتماعی- فضایی مهاجران در شهر مشهد» اظهار می‌دارند حضور هم‌نوعان در همسایگی قابل استطاعت بودن مکان با توجه به شرایط اقتصادی- اجتماعی مهاجر از مهمترین عواملی است که سبب انتخاب محل سکونت مهاجران در شهر مشهد شده است. با توجه به مطالب فوق، نتایج بررسی پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که مهاجران عمدتاً با توجه به تمایلی که به زندگی در کنار هم‌نوع خود دارند، نوع زندگی خوشه‌ای و جدایی‌گزین شده را ترجیح می‌دهند، و نیز از آنجا که درصد زیادی از مهاجران را قشر محروم تشکیل می‌دهند، به نظر می‌رسد بین سطح اقتصادی- اجتماعی آن‌ها و کیفیت کالبدی- مسکونی محله انتخاب شده برای زندگی ارتباط معناداری برقرار باشد.

اکولوژی اجتماعی شهر:

در سال ۱۹۱۳ رابرت پارک که علاقه شدیدی به مسائل شهری داشت بعد از تأسیس اولین گروه جامعه‌شناسی آمریکا توسط توماس و اسمال و بعدها برجس که او هم علاقه زیادی به شهر داشت به استخدام درآمد. پارک و برجس به کمک هم، شهر شیکاگو را به آزمایشگاهی شهری تبدیل و بدین ترتیب در دهه ۱۹۲۰ اولین مکتب مطالعات شهری به نام مکتب شیکاگو را تأسیس کردند (*Share'pour, 2016*). دغدغه اصلی اعضای مکتب شیکاگو، زندگی و حیات شهری بوده است.

هدف از طرح حوزه‌های اجتماعی و اکولوژیک در شهرها، شناخت محلات و مناطق شهری با شاخص‌های انتخابی است تا بتوان به هنگام برنامه‌ریزی شهری از واقعیت‌های اجتماعی در این حوزه‌های کاملاً مشخص بهره‌مند شد. براین اساس حوزه‌های اجتماعی در داخل شهرها از عده‌ای خانواده‌های شهری تشکیل می‌شود و در یک حوزه جغرافیایی، محله یا در یک منطقه کاملاً معین و با مرزهای مشخص زندگی می‌کنند این عده از پایگاه اجتماعی- اقتصادی مشترکی بهره‌مندند در این حوزه‌های اجتماعی اعتقادات، نگرش‌ها و بالاخره تعلق به یک فرهنگ با خرده فرهنگ کاملاً آشکار می‌باشد (*Shokouei, 2010*).

جدایی‌گزینی اکولوژیک^۱ از این واقعیت سرچشمه می‌گیرد که ساکنین شهرها از نظر درآمد، مذهب، نژاد، پایگاه اجتماعی -

بافت قدیم منطقه ۸ تهران» بیان نمودند در مقطعی که نوسازی و بازسازی نواحی مختلف شهرهای کشور، ضرورت شناخت از چرایی، چگونگی و پیامدهای اجتماعی- فضایی مهاجرت‌های درون‌شهری برای دستیابی به قانونمندی‌های حاکم بر این حرکات، اصلی اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. این مهاجرت‌ها سبب نابسامانی‌های اجتماعی- فرهنگی و بی‌قوارگی فیزیکی- کالبدی شده‌است. مرصوصی و صائبی (*Marsousi & Saebi, 2009*) مقاله‌ای با عنوان «تحلیل جغرافیایی تأثیر اکولوژی اجتماعی بر توسعه کالبدی شهر نمونه موردی: شهر مشهد» انجام دادند. نتایج نشان داد که مهاجرت نقش بسیار مهمی در چگونگی توزیع فضایی گروه‌های اجتماعی و توسعه کالبدی شهر مشهد داشته است. فاهی و فانینگ^۲ (*Fahey, T., & Fanning, 2010*) در پژوهش خود با عنوان «مهاجرت و جدایی‌گزینی اجتماعی- فضایی در دابلین ۲۰۰۶-۱۹۹۶» نشان می‌دهند الگوی سکونت مهاجران عمدتاً به صورت خوشه‌ای است و ابتدا متأثر از در دسترس بودن اقامتگاه‌های اجاره‌ای شخصی است. تولایی و همکارش (*Tulayi & Yari, 2011*) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر تمایل به مهاجرت درون شهری در تهران، با تأکید بر احساس نابرابری فضایی» اشاره کرده‌اند که گروه‌ها و اقشار مختلف مردم در تهران بر مبنای ویژگی‌های کالبدی و اجتماعی در محلات خاصی از شهر مترکام شده‌اند. مشکینی و رحیمی (*Meshkini & Rahimi, 2011*) پژوهشی را با عنوان «جدایی‌گزینی فضایی در مادرشهرها: تحلیلی بر جغرافیای اجتماعی مادرشهر تهران» هشت متغیر شامل موقعیت شغلی، میزان تحصیلات، کیفیت و مساحت مسکن، بعد خانوار، سن سرپرست خانوار، قومیت و مذهب استخراج شد نتایج نشان داد که متغیرهای مذهب و قومیت در مقایسه با سایر متغیرها، به ترتیب اثرگذاری بیشتری در جدایی‌گزینی دارند. زکی (*Zaki, 2012*) در مطالعه‌ای با عنوان «اثر مهاجرت بر ساخت اجتماعی- اقتصادی جوامع شهری؛ مطالعه موردی: شاهین شهر و خمینی شهر» نشان داد که شاهین‌شهر به دلیل مهاجرپذیر بودن ساخت اقتصادی و اجتماعی متفاوت‌تری در مقایسه با شهر بومی و قدیمی خمینی‌شهر که اهالی آن اکثراً غیرمهاجر هستند، دارد. راغبیان (*Raghebian, 2013*) در پژوهشی با عنوان «بررسی و تحلیل ساختار اکولوژیکی شهر یزد» انجام داد. یافته‌های تحقیق نشان داد که جدایی‌گزینی اکولوژیکی شهر یزد تابعی از ریشه‌های قومیتی، وضع درآمدی مهاجران و قیمت زمین و مسکن در حوزه هدایت‌گسترش شهر و خدمات‌رسانی به مناطق حاشیه‌ای

دهد و قبل از اینکه اتومبیل شیکاگو را دگرگون کند برجس با مشاهده شهر شیکاگو، پنج منطقه گوناگون را شناسایی کرد (Share'pour, 2016).

نظریه قطاعی توسط اقتصاددانی به نام هومر هیت ۱۹۳۰ دهه برای تغییر نظریه مناطق متحدالمرکز مطرح گردید با مطالعه ۱۴۳ نقطه شهری به این نتیجه رسید که محله‌ها از مرکز به پیرامون رشد می‌کنند ولی نه شکل حلقه و دایره‌ای، بلکه بصورت قطاعی، ارایه این دیدگاه در عصر اتومبیل و در نظر گرفتن اهمیت ارتباطات روی نقشه شهر صورت گرفت (Khamer, 2006)

نظریه چندهسته‌ای در سال ۱۹۴۵ هریس و اولمان ۵۱ سعی کردن نظریه قطاعی هیت را کامل کنند بر اساس مشاهدات خود از شهرهای اروپا و آمریکا مدل هسته‌های چندگانه را ارایه نمودند با گسترش شهر و رشد آن، شهر تنوع بیشتری می‌یابد و در نتیجه بخش‌های مختلفی پدیدار می‌شوند بر اساس این مدل، در شهر فرآیندهایی وجود دارد که نه در یک هسته، بلکه در چند هسته رشد کرده و شکل می‌گیرند. بنابراین، نوعی الگوی چند مرکزی یا چند هسته‌ای به وجود می‌آید.

نظریه مناطق متحدالمرکز معکوس بر خلاف سه نظریه قبلی که عمدتاً در مورد شهرهای کشورهای توسعه یافته و بخصوص آمریکا یافته مصداق دارد بسیاری از آنها در کشورهای کمتر توسعه یافته، از الگوی متفاوتی پیروی می‌کنند الگوی حاضر که توسط بران و همکارانش (Brunn, et, al. 2003) پیشنهاد کردند این مدل است که بر عکس مدل مناطق متحدالمرکز و در شهرهای ماقبل صنعتی حاکم است. شهرهای با کار کرد اداری-سیاسی یا مذهبی که نواحی مرکزی محل زندگی طبقه نخبه است و فقرا در پیرامون شهر زندگی می‌کنند و در اینجا رابطه بین طبقه اجتماعی و فاصله از مرکز شهر برعکس است یعنی طبقات مرفه در مرکز شهر و طبقات پایین در پیرامون زندگی می‌کنند اگرچه در خیلی از شهرهای کشورهای درحال توسعه مدل مناطق متحدالمرکز معکوس وجود دارد اکنون این مدل در حال تبدیل شدن به مدل هسته‌های چندگانه است (Share'pour, 2016).

اقتصادی به رشته‌ها و گروه‌های گوناگون تقسیم می‌شوند و در انتخاب محله مسکونی همواره رقابت‌هایی میان گروه‌های شهری در جریان است و گروهی برنده می‌شود که از قدرت و درآمد بیشتری بهره‌مند است و نتیجه رقابت‌های گروهی منجر به جدایی‌گزینی اکولوژیک گروهی از گروه دیگر می‌شود. و گروه‌ها با ویژگی‌های تقریباً همسان گرد هم می‌آیند و منطقه یا محله‌ای را جهت سکونت خود انتخاب می‌کنند و به موازای جدایی‌گزینی اکولوژیک هر یک از محله‌های شهری مشخصات ویژه به خود می‌گیرد و از چهره و بافت معینی تبعیت می‌کند که با سایر محلات شهری تفاوت دارد (Shokouei, 2010)

هجوم و جایگزینی اکولوژیک گروهی از مردم با پایگاه اجتماعی - اقتصادی همانند مکان گروه دیگری با مشخصات جدا از گروه مهاجم و نیز جایگزینی گروهی از مردم و با حرفه‌ها، مشاغل و موسسات به جای خانواده‌ها، موسسات و حرفه‌هایی که قبلاً در آن محل وجود داشته است. هجوم و جایگزینی اکولوژیک بصورت اختیاری و اجباری صورت می‌گیرد.

هجوم و جایگزینی اکولوژیک از طریق مراحل چهارگانه، نفوذ، هجوم، تثبیت و تراکم و توده شدن انجام می‌گیرد و نقطه اوج آن توالی و تسلسل است (شکویی، ۱۳۸۹: ۳۸-۳۲).

نظریه‌های مدل‌های رشد شهری

نظریه‌های زیادی برای توصیف الگوی استفاده از زمین و توزیع جمعیت در درون شهرها پیشنهاد شده است که چهار نظریه مهم در زمینه مدل‌های رشد شهری عبارتند از:

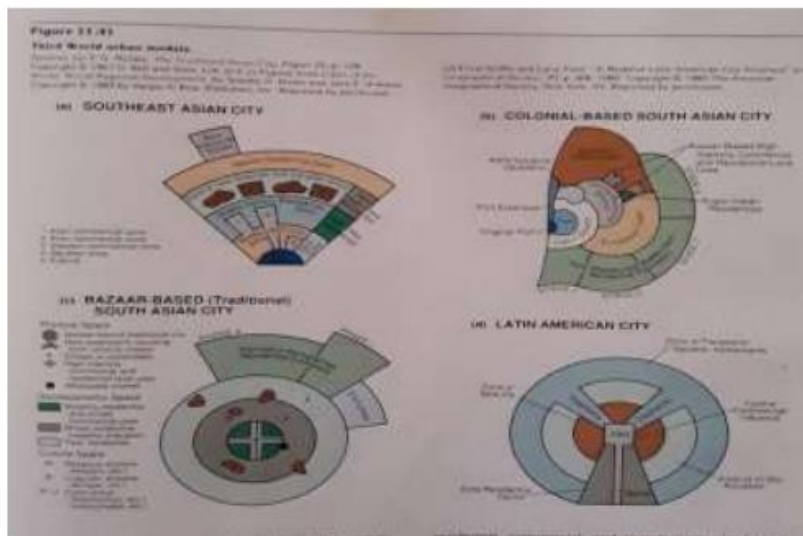
نظریه مناطق متحد مرکز ۱۰

نظریه قطاعی ۱۱

نظریه چند هسته‌ای ۱۲

نظریه مناطق متحدالمرکز معکوس ۱۳

در اواسط دهه ۱۹۲۰ یکی از دانشجویان پارک به نام ارنست برجس این ایده را مطرح کرد که رشد شهر شبیه به رشد درخت به سمت بیرون است ولی بصورت دایره‌های متحدالمرکز. وی معتقد بود که شهر بر اثر فشار جمعیتی، دائماً در حال رشد است وی معتقد بود که توسعه رشد هر شهری از مرکز به پیرامون است که در نتیجه مجموعه‌ای از حلقه‌های متحدالمرکز را تشکیل می‌دهد.

شکل ۱- مدل های شهری در کشورهای جهان سوم

(Sours: Felleman, J., Getis, A., & and Getis, J. (1985) pp: 365-378)

تحلیل ارتباط بین متغیرهای پژوهش از روش همبستگی و برای پردازش داده‌ها و اطلاعات و تجزیه و تحلیل موضوع جهت آزمون فرضیه‌ها و پاسخ به پرسش‌ها از روش تحلیلی استفاده شده است. داده‌های این پژوهش از دو روش اسنادی و میدانی گردآوری شده‌اند. این داده‌ها در روش اسنادی با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و نیز، مراجعه به تارنماهای اینترنتی و پایگاه‌های علمی و پژوهشی، گردآوری شده‌اند. بخشی از داده‌ها که امکان گردآوری آنها با روش اسنادی امکانپذیر نبود، از طریق پرسشنامه‌ی تدوین شده‌ی پژوهشگر به دست آمده است. پس از جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز طرح اعم از اسنادی و میدانی براساس سؤالات و فرضیه‌های تحقیق و سرفصل تدوین شده برای طرح، داده‌ها از مطالعات اسنادی در قالب مطالب نوشتاری و بویژه داده‌های آماری در قالب جداول استخراج و تنظیم گردیده است و پرسشنامه‌های تکمیل شده در سطح کلیه مناطق و نواحی شهر رشت با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS و EXCEL استخراج و ساماندهی گردیده تا بصورت جداول متعدد و متنوع برحسب نیاز و رسم شکل‌ها (نمودارها) از آنها استفاده شود. بعد از جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز پژوهش و تکمیل پرسشنامه‌های محقق ساخته در محدوده جامعه آماری و استخراج آنها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS و EXCEL فرایند تحلیل توصیفی و استنباطی برای آرایه یافته‌های تحقیق، آزمون فرضیه و پاسخ به پرسش اصلی و نتیجه‌گیری صورت

با توجه به نظریه‌های فوق نمی‌توان در یک شهر و بصورت واقعی همه نظریه‌ها را بکار بست زیرا هر یک از شهرها مورفولوژی خاص خود را دارند ولی می‌توان از آنها به عنوان خطوط اصلی مطالعه و شناخت ویژگی‌های شهرهای مختلف استفاده نمود و در مطالعه شهرها در سطح جهان، قاره‌ها و کشورها و حتی درون کشوری، علی‌رغم اینکه هر یک از نظریه‌ها واقعیت‌هایی را نشان می‌دهند باید در برخی از اصول آنها تعدیل و تغییری صورت گیرد.

و نیز لازم است اصول مطالعه و بررسی‌های مربوط به ساخت اکولوژیک شهرها براساس تاکید بر علل اختلاف فضای مناطق داخلی شهرها و دقت در تاثیر این تضادها در ظهور الگوهای داخلی شهرها صورت پذیرد.

شاید بتوان در یک شهر خاص، تلفیقی از این مدل‌ها را دید، به علاوه باید این مدل‌ها را پویا تلقی کرد و همواره در شهر تغییراتی در کارکردهای اقتصادی، اجتماعی و خدماتی اتفاق می‌افتد که ممکن است این تغییرات شکل مناطق و قطعات‌های شهر را تغییر دهند و نیز در شهرهای غیر غربی و بویژه سوسیالیستی، کاربرد این مدل‌ها محدود است (Brunn et al, ۲۰۰۳).

مواد و روش تحقیق:

روش تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر روش‌شناسی و ماهیت توصیفی-تحلیلی و همبستگی است بدین صورت که برای بخش نظری و بیان وضع موجود از روش توصیفی، برای

سال ۱۳۹۷ تا دی ماه ۱۳۹۸ به مدت ۱۲ ماه می باشد. در توصیف و تحلیل موضوع با توجه به بهره گیری از نتایج سرشماری نفوس و مسکن از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ است.

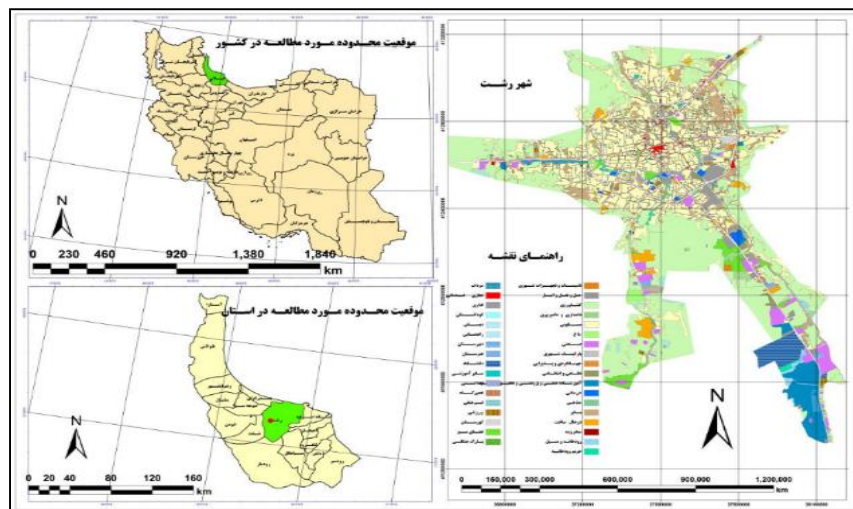
شهر رشت یکی از شهرهای ایران و مرکز استان گیلان می باشد، همچنین بزرگترین و پرجمعیت‌ترین شهر شمال ایران در بین سه استان حاشیه‌ای دریای خزر (مازندران، گیلان، گلستان) محسوب می‌شود. تقریباً در مرکز جلگه گیلان قرار گرفته و در طول جغرافیایی ۴۹ درجه و ۳۵ دقیقه و عرض جغرافیایی ۳۷ درجه و ۱۶ دقیقه واقع می‌باشد. ارتفاع متوسط آن از سطح دریا ۸ متر می‌باشد و از شمال به دریای خزر و شهرستان بندر انزلی، از شرق به شهرستان‌های آستانه اشرفیه، لاهیجان و سیاهکل، از غرب به شهرستان‌های صومعه سرا و شفت و از جنوب به شهرستان رودبار محدود می‌شود (Guilan Management and Planning Organization, 2018). این شهر رشت در وضع طبیعی خرد جزء کوچکی از جلگه گیلان است که در اراضی پست جنوبی دریای خزر واقع شده است. این جلگه در دو حد جنوبی و شمالی بین کوه‌های البرز و نوار ساحلی قرار دارد و شهرهای رشت، بندرانزلی و لاهیجان را در بر گرفته است. مهمترین عارضه طبیعی که در ابتدا به چشم می‌خورد رودخانه‌های گوهررود و سیاهرود هستند. شیب زمین تقریباً در تمام منطقه جلگه‌ای گیلان کمتر از یک درصد است. شهر رشت تقریباً در این جلگه قرار گرفته است (Molaei Hashjin, 2015).

پذیرفته است. همچنین برای نمایش مصور داده‌ها و ترسیم نقشه‌ها از نرم افزار ArcGIS ۱۰٫۳ استفاده شده است. و در نهایت پس از تحلیل اطلاعات، ضمن جمع بندی مطالب و بحث پیرامون چرایی و چگونگی سکونت‌گزینی جمعیت مهاجر در شهر رشت و ارایه یافته‌های توصیفی و تحلیلی-استنباطی به نتیجه گیری تحقیق حاضر پرداخته شد است.

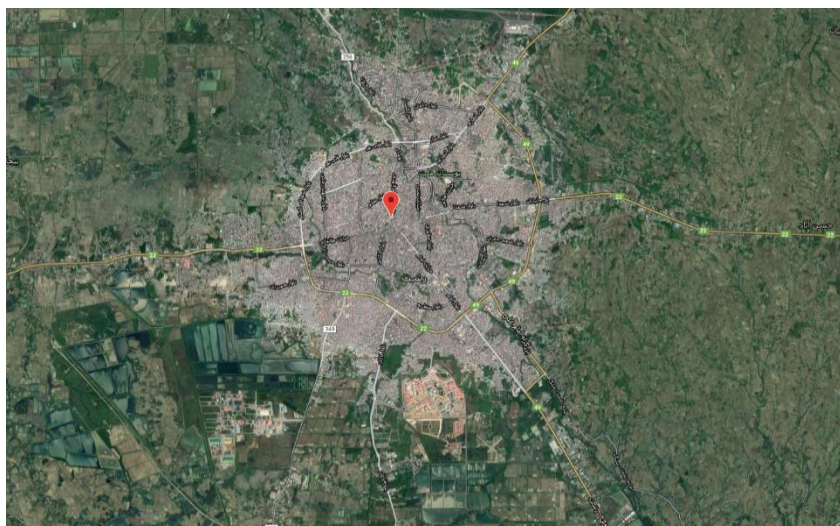
محدوده شهر رشت در قالب مناطق پنجگانه و و محلات پنجاه و پنج گانه به عنوان قلمرو جغرافیایی و مکانی تحقیق حاضر به شمار می رود برای گرد آوری برخی داده‌ها و اطلاعاتی که از طریق مطالعات اسنادی قابل حصول نبوده اند کارشناسان خبره شهرداری شهر رشت جامعه آماری این تحقیق را در بر می‌گرفتند. به منظور دریافت دیدگاهها و اطلاعات شناختی کارشناسان خبره شهرداری شهر رشت و با در نظر گرفتن تعداد پنج منطقه و پانزده ناحیه شهری در مجموع تعداد ۴۰ پرسشنامه به روش دلفی طی فرایند دو مرحله ای طراحی، تکمیل و در نهایت تعداد ۳۸ پرسشنامه استخراج و مورد تحلیل قرار گرفت. با توجه به موضوع تحقیق، الگوهای سکونت‌گزینی جمعیت مهاجر به عنوان متغیر مستقل، تحلیل الگوهای سکونت‌گزینی جمعیت مهاجر به عنوان متغیر وابسته و رویکرد اکولوژی اجتماعی به عنوان متغیر مداخله گر در تحقیق حاضر به شمار می‌رود.

محدوده مورد مطالعه:

قلمروی موضوعی پژوهش، مربوط به بعد اجتماعی در برنامه ریزی شهری می‌باشد. بازه زمانی این انجام پژوهش از بهمن ماه

شکل ۲- موقعیت جغرافیایی شهر رشت در تقسیمات کشوری

شکل شماره ۳- موقعیت شهر رشت در تصویر ماهواره ای

بحث و یافته‌های تحقیق:

دو، چهار، سه، یک و پنج بوده است جمعیت‌پذیری در قالب مهاجرت در مناطق سه و چهار و مساحت کم و فشردگی بخش مسکونی در منطقه دو و فضاهای خالی و تراکم کم واحدهای مسکونی در منطقه پنج از دلایل حاکمیت الگوی جمعیت و تراکم آن در سطح شهر رشت می باشد.

طی سالهای ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ منطقه ۴ شهرداری رشت به جهت مهاجرپذیری آن بویژه در بعد از پیروزی انقلاب اسلامی از داخل و خارج از استان گیلان بیشترین تعداد و درصد جمعیت را به خود اختصاص داده است و منطقه پنج علیرغم اختصاص بیشترین مساحت کمترین تعداد و درصد جمعیت شهر رشت را دربر می گیرد. الگوی فضایی تراکم جمعیت و توزیع آن به ترتیب مناطق

جدول ۱- توزیع تعداد و درصد جمعیت در مناطق شهر رشت در طی سالهای ۹۵-۱۳۷۵

سال	مناطق	جمع	درصد	درصد تراکمی
۱۳۷۵	منطقه یک	۸۹۵۵۲	۲۱,۴	۲۱,۴
	منطقه دو	۹۹۲۶۹	۲۳,۸	۴۵,۲
	منطقه سه	۱۰۲۲۷۹	۲۴,۵	۶۹,۷
	منطقه چهار	۱۱۴۴۳۵	۲۷,۴	۹۷,۱
	منطقه پنج	۱۲۲۱۳	۲,۹	۱۰۰
	جمع	۴۱۷۷۴۸	۱۰۰	-
۱۳۸۵	منطقه یک	۱۲۸۳۰۲	۲۳,۰۴	۲۳,۰۴
	منطقه دو	۸۴۹۳۶	۱۵,۲۵	۳۸,۲۹
	منطقه سه	۱۳۱۳۵۶	۲۳,۵۹	۶۱,۸۸
	منطقه چهار	۱۷۰۳۶۷	۳۰,۵۹	۹۲,۴۷
	منطقه پنج	۴۱۹۷۴	۷,۵۴	۱۰۰
	جمع	۵۵۶۹۳۵	۱۰۰	-
۱۳۹۰	منطقه یک	۱۵۲۵۳۶	۲۳,۹۳	۲۳,۹۳
	منطقه دو	۸۷۲۰۷	۱۳,۶۸	۳۷,۶۱
	منطقه سه	۱۴۴۴۲۷	۲۲,۶۵	۶۰,۲۶
	منطقه چهار	۱۸۹۸۲۹	۲۹,۷۸	۹۰,۰۴
	منطقه پنج	۶۳۵۱۸	۹,۹۶	۱۰۰
	جمع	۶۳۷۵۱۷	۱۰۰	۲۱,۴

۲۴,۶۳	۲۴,۶۳	۱۶۶۸۰۱	منطقه یک	۱۳۹۵
۳۷,۳۴	۱۲,۷۱	۸۶۰۸۳	منطقه دو	
۵۹,۲۵	۲۱,۹۱	۱۴۸۴۰۰	منطقه سه	
۸۷,۸۵	۲۸,۶۰	۱۹۳۶۶۵	منطقه چهار	
۱۰۰	۱۲,۱۵	۸۲۳۱۶	منطقه پنج	
-	۱۰۰	۶۷۷۳۱۶	جمع	

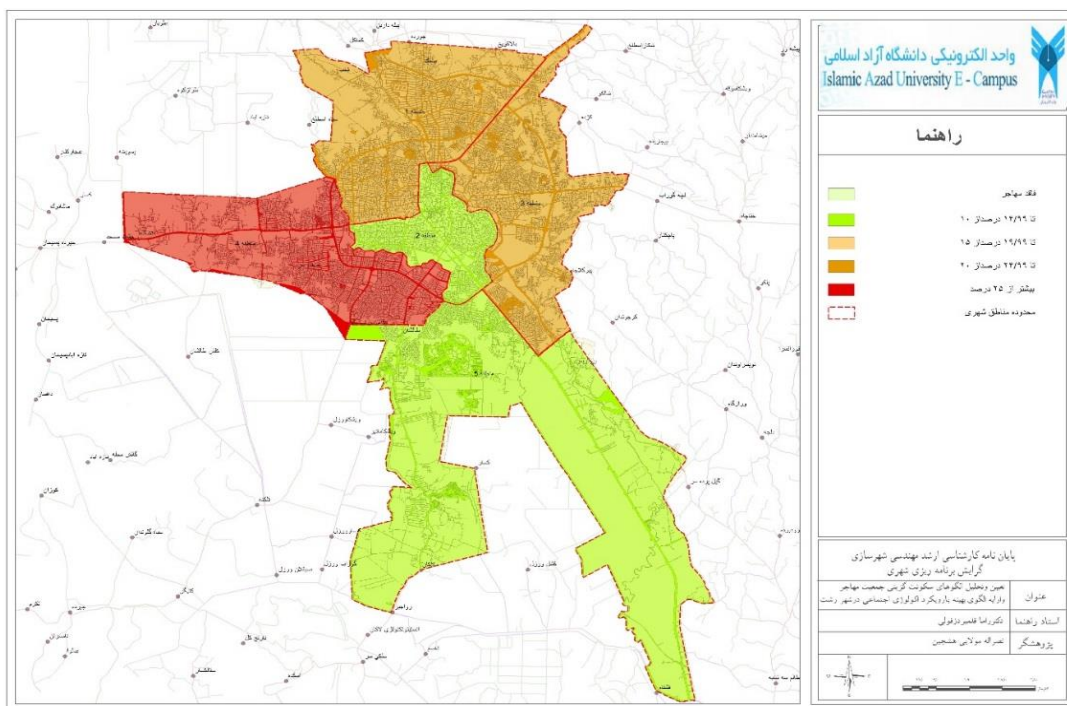
Source: (Statistical Center of Iran, (1997-2017), Detailed Results of the General Census of Housing of Rasht County, 1996-2016, Information Center).

الگوی سکونت در مناطق و محلات مختلف شهر براساس نتایج سرشماری نفوس و مسکن سال های ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ متفاوت بوده است. در سال ۱۳۸۵ بیشترین و کمترین میزان مهاجرت به ترتیب به مناطق چهار و پنج مربوط بوده است. (Molaei Hashjin, ۲۰۱۵).

جدول ۲- توزیع درصد مهاجرین مناطق از کل جمعیت مهاجر شهر رشت طی سالهای ۸۵-۱۳۷۵

رتبه	درصد جمعیت مهاجر	منطقه
۴	۱۲,۴۹	۲
۲	۲۲,۳۴	۳
۱	۳۳,۶۵	۴
۳	۲۱,۱۶	۱
۵	۱۰,۳۶	۵
-	۱۰۰	جمع

Source: (Statistical Center of Iran, (2018), Detailed Results of the General Census of Housing of Rasht County, 20۰۶, (www.sci.ir)).

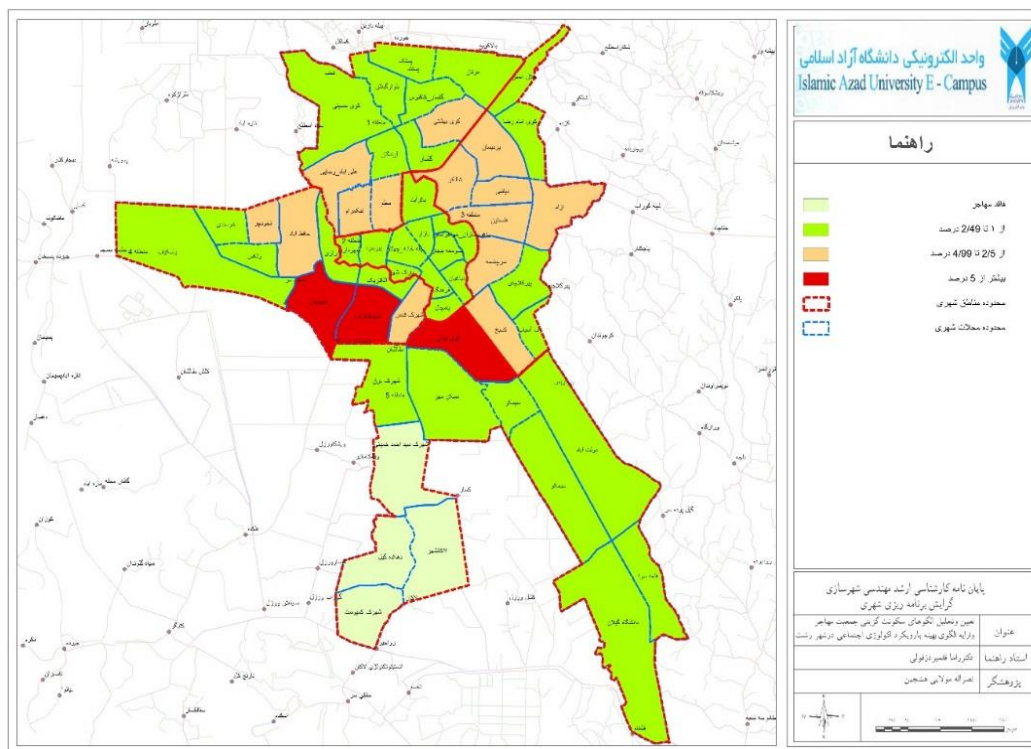

شکل ۴- توزیع درصد مهاجرین مناطق از کل جمعیت مهاجر شهر رشت طی سالهای ۸۵-۱۳۷۵

جدول ۳- سطح بندی و رتبه بندی توزیع درصد مهاجرین محلات از کل جمعیت مهاجر شهر رشت طی سالهای ۸۵-۱۳۷۵

رتبه	درصد	تعداد	محل/مناطق	شرح
۳	۷,۴۱	۴	شهرک کمپوست، دهکده گیل، لاکانشهر و شهرک سید احمد خمینی	فاقد مهاجر
۱	۶۱,۱۱	۳۳	دانشگاه گیلان، قلعه سرا، سیمکو، دولت آباد، مسکن مهر، شهرک برق، آب آسیاب، پامچال، الکتریک، پارک شهر، دباغیان، فرهنگ، پیرکلاچای، ولکس، شهرداری، صومعه بیجار، پیرسرا، چله خانه(چهلتن)، خرسندی، بازار، باقرآباد، آزادگان، گلزار، کوی امام رضا، بلوار گیلان، کوی حسینی، پاسکیاب، ساغریسازان، رازی، گلزار (کاتوس)، عرفان، پستک و هلال احمر	۱-۲,۴۹ درصد
۲	۲۵,۹۳	۱۴	کسبخ، شهرک قدس، سرچشمه، فلسطین، نخودچر، حافظ آباد، نیکرام، آزاد، دیانتی، معلم، شالکو، علی آباد(رجایی)، پردیسان و کوی بهشتی	۲,۵-۴,۹۹ درصد
۴	۵,۵۶	۳	کوی بیانی، سلیمان داراب و حمیدیان	۵ درصد و بیشتر
-	۱۰۰	۵۴		جمع

Source: (Statistical Center of Iran, (2018), Detailed Results of the General Census of Housing of Rasht County, 2006, Information Center).

شکل ۵- توزیع درصد مهاجرین محلات از کل جمعیت مهاجر شهر رشت طی سالهای ۸۵-۱۳۷۵

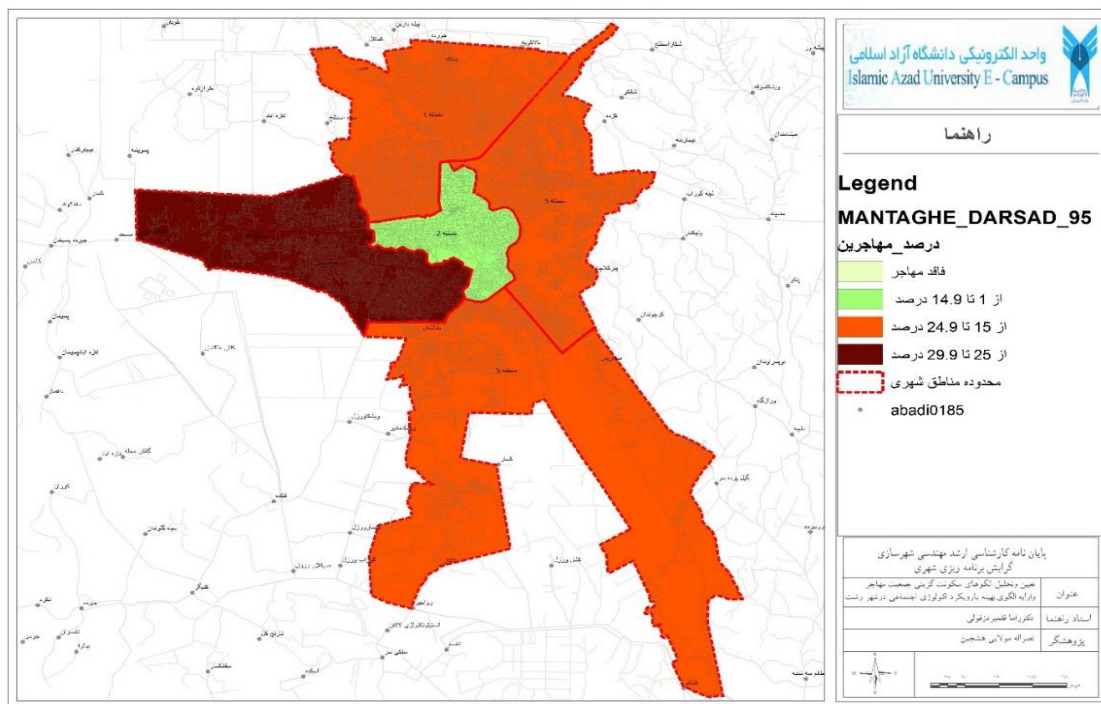
این الگو به ترتیب از بیشترین میزان به مناطق چهارم، یکم، پنجم، سه و دو تعلق داشته است.

در سال ۱۳۹۵ الگوی مهاجرت در سطح شهر و برحسب مناطق در مقایسه با سال های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ تغییر نموده است بطوریکه

جدول ۴- توزیع درصد مهاجرین مناطق از کل جمعیت مهاجر شهر رشت طی سالهای ۹۵-۱۳۹۰

رتبه	درصد جمعیت مهاجر	منطقه
۲	۲۱,۷۶	۱
۵	۱۱,۷۸	۲
۴	۱۹,۸۶	۳
۱	۲۶,۷۱	۴
۳	۱۹,۸۹	۵
-	۱۰۰	جمع

Source: (Statistical Center of Iran ,(2018), Detailed Results of the General Census of Housing of Rasht County,20۱۶, □□□□□□□□□□ □□□□□□).

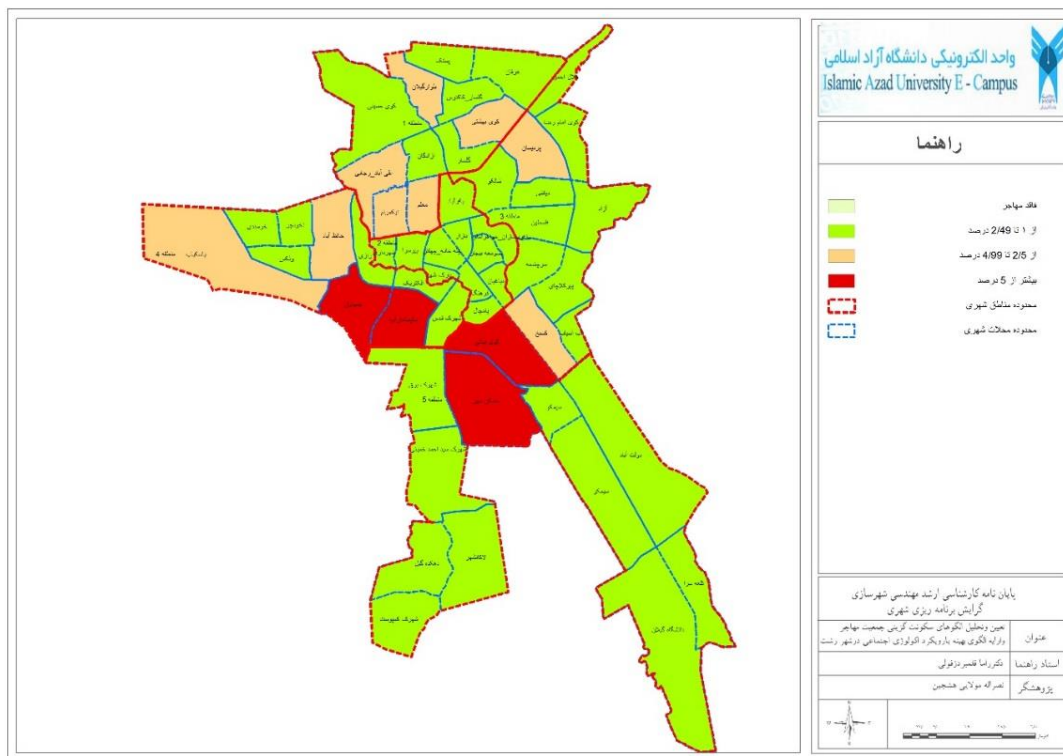

شکل ۶- توزیع درصد مهاجرین مناطق از کل جمعیت مهاجر شهر رشت طی سالهای ۹۵-۱۳۹۰

جدول ۵- سطح بندی و رتبه بندی توزیع درصد مهاجرین محلات از کل جمعیت مهاجر شهر رشت طی سالهای ۹۵-۱۳۹۰

رتبه	درصد	تعداد	محله/مناطق	شرح
۴	۵,۵۶	۳	شهرک کمپوست، دهکده گیل و دانشگاه گیلان	فاقد مهاجر
۱	۷۰,۳۷	۳۸	کوی حسینی، کوی امام رضا، ولکس، هلال احمر، نخودچر، لاکانشهر، گلزار(کاکتوس)، گلزار، قلعه سرا، فلسطین، فرهنگ، عرفان، صومعه بیجار، شهرک قدس، شهرک سید احمد خمینی، شهرک برق، شهرداری، شالکو، سیمکو، سرچشمه، ساغریسازان(خواهرامام)، رازی، دیانتی، دولت آباد، دباغیان، خرسندی، چله خانه(چهلتن)، پیرکلاچای، پیرسرا، پامچال، پارک شهر، بازار، آزاد و آب آسیاب	۱-۲,۴۹ درصد
۲	۱۶,۶۷	۹	کوی بهشتی، کسبخی، نیکمرام، معلم، علی آباد(رجایی)، حافظ آباد، پردیسان، پاسکیاب، بلوار گیلان	۲,۵-۴,۹۹ درصد
۳	۷,۴۱	۴	کوی بیانی، مسکن مهر، سلیمانداراب و حمیدیان	۵ درصد و بیشتر
-	۱۰۰,۰۰	۵۴		جمع

Source: (Statistical Center of Iran ,(2018), Detailed Results of the General Census of Housing of Rasht County,2016, Information Center).

شکل ۷- توزیع درصد مهاجرین محلات از کل جمعیت مهاجر شهر رشت طی سالهای ۹۵-۱۳۹۰

بیشترین میزان در منطقه یک و کمترین میزان در منطقه سه شهر رشت بوده است. الگوی لکه ای بیشترین میزان در منطقه پنج و کمترین میزان در منطقه یک و الگوی پهنه بیشترین میزان در مناطق سه و چهار و کمترین میزان در منطقه پنج بوده است.

براساس نتایج مطالعات میدانی ضمن آشنایی کاشناسان در حد متوسط به بالا با الگوهای سکونت‌گزینی مهاجران و نیز با مناطق ومحلات سکونت خود، الگوی سکونت‌گزینی جمعیت مهاجر در سطح شهر رشت به ترتیب؛ نقطه ای، لکه ای و سطحی با ۴۲،۵، ۳۵،۸ و ۲۱،۷ درصد بوده است. در این بین الگوی نقطه ای

جدول ۶- توزیع تعداد و درصد الگوی مهاجرت برحسب محلات در مناطق مختلف شهر رشت

ردیف	شرح	جمع	منطقه یک	منطقه دو	منطقه سه	منطقه چهار	منطقه پنج
		درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد
۱	نقطه ای (پراکنده)	۴۲،۵	۶۱،۱	۵۵،۶	۲۷،۶	۳۶،۷	۴۴،۰
۲	لکه ای (خطی-غیرخطی)	۳۵،۸	۲۲،۲	۳۸،۹	۳۴،۵	۳۶،۷	۴۴،۰
۳	پهنه ای (گسترده)	۲۱،۷	۱۶،۷	۵،۶	۳۷،۹	۲۶،۷	۱۲،۰
	جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

(Source: Research Findings, 2018-2019)

جمعیت در قالب نفوذ و هجوم در فضاهای خالی و نیمه پر مناطق ومحلات دور از محدوده مرکزی شهر و بویژه عمدتاً بخش داخلی و بخصوص خارجی کمر بندی شهر رشت در غرب، شرق و جنوب از بعد از پیروزی انقلاب اسلامی که در حال حاضر تحت عنوان بزرگراههای شهید دکتر بهشتی، خرمشهر و بلوار مدرس نامگذاری شده اندو نیز بلوار شهید قلی پور با سابقه اندک آن در مقایسه با کمربندی های فوق مقصد مهاجران درون استانی و برون استانی

در فرضیه "با فاصله از مرکز شهر، الگوی سکونت‌گزینی جمعیت مهاجر از؛ نقطه ای به لکه ای و پهنه ای تغییر می یابد" با توجه به یافته های توصیفی و براساس جداول و نقشه های ارایه شده در قالب شکل و نحوه استقرار جمعیت مهاجر در مناطق ومحلات مختلف شهر رشت که الگوی مکانی و فضایی آن در چهار جهت جغرافیایی ودر همه مناطق به غیر از منطقه دو واقع در بخش مرکزی شهر است. اولاً با توجه به فراهم بودن زمینه استقرار

نقطه ای، لکه ای و سطحی با ۴۲،۵، ۳۵،۸ و ۲۱،۷ درصد بوده است. در این بین الگوی نقطه ای بیشترین میزان در منطقه یک و کمترین میزان در منطقه سه شهر رشت بوده است. الگوی لکه ای بیشترین میزان در منطقه پنج و کمترین میزان در منطقه یک و الگوی پهنه بیشترین میزان در مناطق سه و چهار و کمترین میزان در منطقه پنج بوده است.

تبدیل گردیدو زمینه افزایش فزاینده جمعیت شهر رشت و در نهایت تغییر تقسیمات درون شهری رشت را از سال ۱۳۹۱ به بعد را از سه منطقه به پنج منطقه، پانزده ناحیه و پنجاه و پنج محله شهری را فراهم نمود. براساس نتایج مطالعات میدانی ضمن آشنایی کاشناسان در حد متوسط به بالا با الگوهای سکونت‌گزینی مهاجران و نیز با مناطق ومحلات سکونت خود، الگوی سکونت‌گزینی جمعیت مهاجر در سطح شهر رشت به ترتیب

جدول ۷- آزمون زوجی شاخص مهاجرت در طی سال‌های ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ و آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین آنها در شهر رشت

Paired Samples Statistics					
آمار نمونه های زوجی					
		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	درصد جمعیت مهاجر ۸۵	۱.۸۵۱۹	۵۴	۱.۸۳۸۰۰	.۲۵۰۱۲
	درصد جمعیت مهاجر ۹۰	۱.۸۲۹۱	۵۴	۱.۶۹۳۸۳	.۲۳۰۵۰

Paired Samples Correlations				
همبستگی نمونه های زوجی				
		N	Correlation	Sig.
Pair 1	درصد جمعیت مهاجر ۸۵ و درصد جمعیت مهاجر ۹۰	۵۴	.۵۲۴	.۰۰۰

Paired Samples Test									
آزمون نمونه های زوجی									
Pair		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	۹۵% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
1	درصد جمعیت مهاجر - ۸۵ درصد جمعیت مهاجر ۹۰	.۰۲۲۷۸	۱.۷۲۷۳۹	.۲۳۵۰۷	-.۴۴۸۷۱	.۴۹۴۲۷	.۰۹۷	۵۳	.۹۲۳

Paired Samples Statistics					
آمار نمونه های زوجی					
		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	درصد جمعیت مهاجر ۸۵	۱.۸۵۱۹	۵۴	۱.۸۳۸۰۰	.۲۵۰۱۲
	درصد جمعیت مهاجر ۹۵	۱.۸۵۲۰	۵۴	۱.۶۴۰۲۱	.۲۲۳۲۰

Paired Samples Correlations				
همبستگی نمونه های زوجی				
		N	Correlation	Sig.
Pair 1	درصد جمعیت مهاجر ۸۵ و درصد جمعیت مهاجر ۹۵	۵۴	.۵۲۴	.۰۰۰

		N	Correlation	Sig.					
Pair 1	درصد جمعیت مهاجر & ۸۵ درصد جمعیت مهاجر ۹۵	۵۴	.۷۸۰	...					
<i>Paired Samples Test</i> آزمون نمونه‌های زوجی									
		<i>Paired Differences</i>							
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	۹۵% Confidence Interval of the Difference		t	df	Sig. (2-tailed)
					Lower	Upper			
Pair 1	درصد جمعیت مهاجر - ۸۵ درصد جمعیت مهاجر ۹۵	-.۰۰۰۱۹	۱.۱۶۸۴۴	.۱۵۹۰۰	-.۳۱۹۱۱	.۳۱۸۷۴	-.۰۰۱	۵۳	.۹۹۹

<i>Paired Samples Statistics</i> آمار نمونه‌های زوجی					
		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	درصد جمعیت مهاجر ۹۰	۱.۸۲۹۱	۵۴	۱.۶۹۳۸۳	.۲۳۰۵۰
	درصد جمعیت مهاجر ۹۵	۱.۸۵۲۰	۵۴	۱.۶۴۰۲۱	.۲۲۳۲۰

<i>Paired Samples Correlations</i> همبستگی نمونه‌های زوجی				
		N	Correlation	Sig.
Pair 1	درصد جمعیت مهاجر ۹۰ و درصد جمعیت مهاجر ۹۵	۵۴	.۶۳۲	...

<i>Paired Samples Test</i> آزمون نمونه‌های زوجی									
		<i>Paired Differences</i>							
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	۹۵% Confidence Interval of the Difference		t	df	Sig. (2-tailed)
					Lower	Upper			
Pair 1	درصد جمعیت مهاجر - ۹۰ درصد جمعیت مهاجر ۹۵	-.۰۲۲۹۶	۱.۴۳۰۵۲	.۱۹۴۶۷	-.۴۱۳۴۲	.۳۶۷۴۹	-.۱۱۸	۵۳	.۹۰۷

<i>Correlations</i> همبستگی‌ها			
	درصد جمعیت مهاجر ۸۵	درصد جمعیت مهاجر ۹۰	درصد جمعیت مهاجر ۹۵

درصد جمعیت مهاجر ۸۵	Pearson Correlation	۱	.۵۲۴**	.۷۸۰**
	Sig. (1-tailed)		.۰۰۰	.۰۰۰
	N	۵۴	۵۴	۵۴
درصد جمعیت مهاجر ۹۰	Pearson Correlation	.۵۲۴**	۱	.۶۳۲**
	Sig. (1-tailed)	.۰۰۰		.۰۰۰
	N	۵۴	۵۵	۵۴
درصد جمعیت مهاجر ۹۵	Pearson Correlation	.۷۸۰**	.۶۳۲**	۱
	Sig. (1-tailed)	.۰۰۰	.۰۰۰	
	N	۵۴	۵۴	۵۴

** . Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed).

(گسترده و مجتمع) تبدیل گردیده است بنابراین این فرضیه تایید می‌گردد.

نتیجه‌گیری و آرایه پیشنهادها:

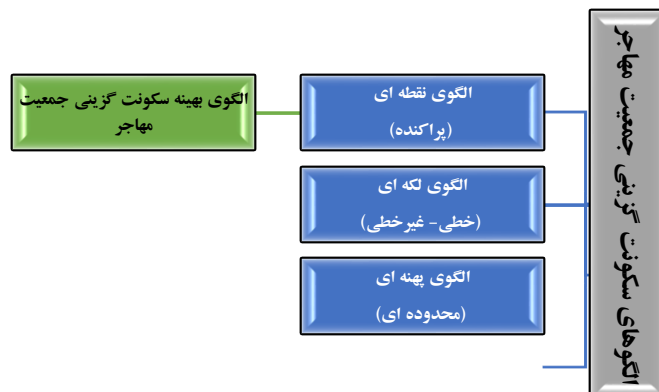
نتایج مطالعات حاضر نشان می‌دهد که شهر رشت بویژه در بعد از پیروزی انقلاب اسلامی مهاجر پذیر بوده و یکی از مقاصد مهاجران درون استانی و برون استانی بوده است و این روند همچنان ادامه دارد افزایش تعداد جمعیت شهر و نرخ رشد مطلق و مقایسه آن با نرخ رشد طبیعی جمعیت در طی سرشماری‌های مختلف که به برخی از آنها براساس داده‌های در دسترس در یافته‌های تحقیق حاضر پرداخته شده است و نیز تغییر در محدوده کالبدی شهر و افزایش مساحت آن و تغییرات تقسیمات درون شهری رشت به افزایش به پنج منطقه، پانزده ناحیه پنجاه و پنج محله و نیز افزایش ترافیک شهری موید این مطلب است. همچنین سکونت‌گزینی جمعیت مهاجر ضمن تبعیت از رویکرد اکولوژی اجتماعی شهری و اتفاق فرایند نفوذ، هجوم و جایگزینی و بویژه جدایی‌گزینی و همچنین تثبیت و توالی و تسلسل در قالب الگوهای نقطه‌ای (پراکنده)، لکه‌ای (خطی و غیر خطی) و پهنه‌ای (گسترده، مجتمع و محدودهای) از مرکز به پیرامون می‌باشد بطوریکه مناطق چهار، سه، یک و پنج به ترتیب بیشترین الگوهای پهنه‌ای و لکه‌ای را به ود اختصاص داده‌اند بیشترین مسایل و مشکلات شهرنشینی و شهرگرایی به ترتیب به الگوهای پهنه‌ای و لکه‌ای و کمترین به الگوی نقطه‌ای مربوط می‌شود که ضرورت توجه و تاکید مدیریت شهری شهر رشت و نیز در تهیه طرح‌های جامع و تفصیلی و نیز طرح

آزمون زوجی شاخص مهاجرت در طی سال‌های ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ و آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین آنها نشان می‌دهد که همبستگی بین درصد مهاجرت به مناطق و محلات شهر رشت؛ اولاً طی سال‌های ۹۰-۱۳۸۵، ۹۵-۱۳۸۵ و ۹۵-۱۳۹۰ به ترتیب با ۰.۵۲۴، ۰.۷۸۰ و ۰.۶۳۲ مثبت بوده است، ثانیاً میزان همبستگی و ارتباط از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۹۵ با افزایش مواجهه بوده است و براین اساس ارتباط درصد و تغییرات مهاجرت بین محلات، مناطق و کل شهر رشت با روند مثبت تایید می‌گردد. همچنین به دلیل تبدیل متغیر تعداد مهاجران و سکونت‌گزینی آنها به شاخص درصد مهاجران محلات و مناطق از کل مهاجرین شهر رشت، علیرغم عدم وجود تفاوت معنی‌دار براساس آزمون زوجی آنها با توجه به میزان الفا بیشتر از ۰.۰۵ درصد، با مقایسه میزان‌های میانگین، انحراف معیار و اشتباه معیار بین آنها، محلات و مناطق از روند مهاجر پذیری مثبت و نسبتاً ثابت در طی سال‌های ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ است. ملاحظه نتایج توزیع درصد مهاجرین و سکونت‌گزینی آنان در محلات و مناطق شهر رشت و نیز الگوهای نقطه‌ای، لکه‌ای و پهنه‌ای موید این مطلب است.

در مجموع علیرغم وجود موارد استثنایی، با فاصله از بخش مرکزی شهر رشت (منطقه دو شهرداری) به جهات چهار گانه جغرافیایی یعنی از مرکز به جنوب و غرب (مناطق چهار، پنج و سه)، از مرکز به شرق (منطقه سه)، از مرکز به شمال (منطقه یک) الگوی سکونت‌گزینی جمعیت مهاجر در شهر رشت به ترتیب نقطه‌ای (پراکنده)، لکه‌ای (خطی و غیر خطی) و پهنه‌ای

توسعه یافته که اغلب با استقرار جمعیت مهاجران در سطح شهر انطباق دارند بیش از پیش احساس می‌گردد.

های ساختاری - راهبردی و بالاخره تهیه، تصویب و اجرای طرح‌ها و پروژه‌های موضوعی و موضعی در مناطق و محلات کمتر

شکل ۸- الگوهای سکونت‌گزینی جمعیت مهاجر و الگوی بهینه در شهر رشت

ضمانت اجرایی و جلوگیری از گسترش و رشد بر رویه افقی شهر رشت در کنار بهبود و ارتقای زیست‌پذیری مناطق و محلات شهر با اولویت سکونتگاه‌های غیر رسمی و لکه‌های استقرار جمعیت مهاجر از جمله پیشنهاد‌های پژوهشی و کاربردی تحقیق حاضر به شمار می‌روند.

ملاحظات اخلاقی:

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: در تحقیق حاضر فرم‌های رضایت‌نامه آگاهانه توسط تمامی از‌مودنی‌ها تکمیل گردید.

حامی مالی:

هزینه تحقیق حاضر توسط نویسندگان مقاله تامین شده است.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان، مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

سطح بندی سطوح توسعه یافتگی در ابعاد مختلف محلات و مناطق شهری رشت به منظور شناخت نابرابری‌ها و عدم رعایت عدالت فضایی و اجتماعی بارویکرد اکولوژی اجتماعی شهری با هدف توسعه متعادل و موزون شهر رشت، شناخت شناسی اکولوژی اجتماعی شهر و فرایندهای آن که تاکنون صورت نگرفته با هدف بهره‌گیری از این شناخت در برنامه‌ریزی‌ها و توسعه شهر رشت، با عنایت به پایین بودن شاخص‌های توسعه شهری در مناطق و محلات مهاجر پذیر و استقرار جمعیت مهاجر، بصورت پهنه‌ای و لکه‌ای، اولویت مدیریت شهری در شتاب بخشی به توسعه مناطق و محلات مذکور، بازنگری در توزیع مکانی و فضایی کاربری‌های عمومی با کارکرد‌های درون شهری، شهری و فراشهری با تاکید بر استقرار آنها در محلات و محدوده‌های کمتر توسعه یافته برای فراهم کردن زمینه توسعه متعادل شهر، برنامه‌ریزی برای جلوگیری از شکل‌گیری از الگوهای پهنه‌ای و لکه‌ای جدید در سطح شهر رشت از طریق تهیه طرح‌های بلند مدت با

References:

- 1-Babaei, A., Hosseinzadeh Dalir, K., & Sadr Mousavi, M. (2007). Ecology of urban congestion on the outskirts of Tabriz. *Journal of Geography and Development*, 5(9), 161-180(in Persian).
- 2-Boustan, L. P. (2013). *Racial residential segregation in American cities*. Massachusetts: National Bureau of Economic Research.
- 3-Brunn, S. D., Williams, J. F., & Zeigler, D. J. (2003). *Cities of the World*. New York: Rowman and Littlefield Publishers.
- 4-Detailed Results of the General Census of Housing of Rasht (1957). Tehran: Statistical Center of Iran in 1958(in Persian).
- 5-Detailed Results of the General Census of Housing of Rasht (1967). Tehran: Statistical Center of Iran in 1968(in Persian).
- 6-Detailed Results of the

- General Census of Housing of Rasht (1977). Tehran: Statistical Center of Iran in 1978(in Persian).*
- 7-Detailed Results of the General Census of Housing of Rasht (1987). Tehran: Statistical Center of Iran in 1988(in Persian).
- 8-Detailed Results of the General Census of Housing of Rasht (1997). Tehran: Statistical Center of Iran in 1998(in Persian).
- 9-Detailed Results of the General Census of Housing of Rasht (2007). Tehran: Statistical Center of Iran in 2008(in Persian).
- 10-Detailed Results of the General Census of Housing of Rasht (2017). Tehran: Statistical Center of Iran in 2018(in Persian).
- 11-Fahey, T., & Fanning, B. (2010). Immigration and Socio-spatial Segregation in Dublin, 1996–2006, *Urban Studies*, 8, 1625-1642.
- 12-Felleman, J., Getis, A., & and Getis, J. (1985). *Human Geography, Landscapes of Human Activities*: W.M.C. Brown publishers.
- 13-Guilan Management and Planning Organization, 2018, *Statistical Yearbook of 2017. Iran: Rasht(in Persian).*
- 14-James, F. J., Romine, J. A., & Zwanzig, P. E. (1998). The Effects of Immigration on Urban Communities, *Cityscape. A Journal of Policy Development and Research*, 3(3), 171-192.
- 15-Khameer, G. A. (2006). *Principles and foundations of urban geography (4th ed.)*. Tehran: Qomes Publishing(in Persian).
- 16-Macionis, J. J., & Parrillo, V. N. (2001). *Cities and urban life*. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall.
- 17-Mahin, N., et al. (2007). Sustainable Development, *Sustainable City. Labor and Society Monthly*, 4, 85-86(in Persian).
- 18-Marsousi, N., & Saebi, M. H. (2009). Geographical Analysis of the Impact of Social Ecology on the Physical Development of a Case Study: Mashhad City. *Geography and Regional Planning*, 1, 73-93(in Persian).
- 19-Meshkini, A., & Rahimi, H. (2011). Spatial separation in mother cities: An analysis of the social geography of Tehran Mother City. *Space Planning and Planning*, 15(4), 85-107(in Persian).
- 20-Molaei Hashjin, N. (2015). *Comprehensive safety plan of Rasht city against Haviq, Extracurricular Plan. Employer: Rasht Municipality, Rasht(in Persian).*
- 21-Molaei Hashjin, N. (2015). *Demographic Analysis of Rasht Metropolis for Sustainable Development. Extracurricular Plan. Employer: Rasht Municipality, Rasht(in Persian).*
- 22-Rafieian, M., Fazaei, M., & Ghazi, R. (2018). A study of social-spatial separations of immigrants in Mashhad, *Social Studies and Research in Iran*, 7(1) (in Persian).
- 23-Raghebian Hanzaei, F. (2013). *Study and analysis of the ecological structure of Yazd (with emphasis on spatial segregation), the first conference on architecture and sustainable urban spaces. Yazd, Iran. Retrieved from <https://civilica.com/doc/294899/>(in Persian).*
- 24-Sajjadi, S., & Ahmadi, H. (2008). A Study of the Socio-Spatial Causes and Consequences of Intra-Urban Migrations: A case study: The old texture of district 8 of Tehran. *Journal of Human Geography Research*, 66, 99-116(in Persian).
- 25-Sarrafiy, M. (2000). Special Section on Urban Sustainability: What is a Sustainable City? *Quarterly Journal of Urban Management*, 4, 6-13(in Persian).
- 26-Share'pour, M. (2016). *Urban Sociology (9th ed.)*. Tehran: Samat Publications(in Persian).
- 27-Shokouei, H. (2010). *Social Geography of Cities (Social Ecology of the City) (1st ed.)*. Tehran: Jihad Daneshgahy Publications(in Persian).
- 28-Statistics Center of Iran. (2018). *Population and Housing Information of Rasht city based on the results of the General Census of Housing Population in 2006*, Information Center of the Statistics Center of Iran: Tehran(in Persian).
- 29-Statistics Center of Iran. (2018). *Population and Housing Information of Rasht city based on the results of the General Census of Housing Population in 2011*, Information Center of the Statistics Center of Iran: Tehran(in Persian).
- 30-Statistics Center of Iran. (2018). *Population and Housing Information of Rasht city based on the results of the General Census of Housing Population in 2016*, Information Center of the Statistics Center of Iran: Tehran(in Persian).

31-Statistics Center of Iran. (2018). *Population and Housing Information of Rasht city based on the results of the General Census of Housing Population in 2017*, Information Center of the Statistics Center of Iran: Tehran(in Persian).

32-Tulayi, N., & Yari, J. (2011). *A study of the factors affecting the tendency to intra-urban migration in tehran with emphasis on the feeling of spatial inequality*. *Journal of Social Analysis*, 4(60), 79-110(in Persian).

33-United Nations Center for Human Settlements. (2001). *Cities in A Globalizing World*.

34-Zaki, M. A. (2012). *The effect of migration on the socio-economic structure of urban communities; case study: Shahinshahr and Khomeini Shahr*. *Urban Studies*, 2(2), 83-112(in Persian).

35-Zavodny, M. (1999), *Determinants of Recent Immigrants' Locational Choices*. *The International Migration Review*, 4, 1014-1030.